

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
ЦЮНЯК ОКСАНИ ПЕТРІВНИ

на дисертаційну роботу **БОРИСЬОНКА МАКСИМА ОЛЕГОВИЧА**
«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Борисьонка Максима Олеговича не викликає сумнівів. Адже, у сучасних умовах цифровізації освіти, активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі ланки освітнього процесу зростає потреба у конкурентоспроможних фахівцях, які володіють цифровими компетентностями та здатні ефективно застосовувати цифрові освітні технології у професійній діяльності. Окрім того, аналіз запитів сучасних роботодавців свідчить про те, що суспільство вимагає від людини володіти такими якостями, як: вміння вчитися, бути креативним, ініціативним, мобільним, творчо мислити, застосовувати цифрові технології в житті та професійній діяльності, самостійно приймати рішення тощо.

Особливої уваги потребує підготовка майбутніх учителів початкової школи, адже саме вони формують базові компетентності здобувачів освіти, закладають основи навчальної мотивації, критичного мислення, умінь самостійно здобувати знання та ефективно їх застосовувати в різних життєвих ситуаціях.

Професійна підготовка нової генерації педагогічних кадрів регламентується нормативно-правовими документами, зокрема, Законом України «Про вищу освіту» (2017 р., зі змінами); Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки; Розпорядженням Кабінету Міністрів України №988-р від 14.12.2016 р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», Положенням про електронні освітні ресурси (2019 р., зі змінами); Стандартами загальної освіти – «Державний стандарт початкової загальної освіти» (2011), «Державний стандарт початкової освіти» (2018); Стандартами вищої освіти – «Галузевий стандарт вищої освіти» (Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання», Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання»); Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти

(із дипломом молодшого спеціаліста)» (2020), Стандартом вищої освіти України з підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю «013 Початкова освіта» (2021 р.); Стандартами професії «Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»; Професійним стандартом «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

У контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», що передбачає оновлення змісту, форм і методів навчання, питання цифрової компетентності вчителя початкової школи набуває особливого значення. Тому дисертаційна робота, присвячена цій проблемі, є на часі, відповідає сучасним запитам освітньої практики й стратегічним завданням розвитку педагогічної освіти в Україні, а отже, має вагоме наукове й практичне значення. Схвальним є те, що актуальність зазначеної проблеми підсилюється існуючими суперечностями у підготовці майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження пов'язане з науково-дослідною роботою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, напрям наукового пошуку: «Багаторівнева система підготовки педагогів профільного і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластеру», номер державної реєстрації 0122U000047. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол №2 від 28.09.2023 р.).

3. Наукова новизна результатів дисертації.

Оцінюючи наукову новизну результатів дисертації, зазначимо, що Борисьонук М.О. здійснив цілісне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Дисертант уточнив сутність понять «підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності», «готовність майбутнього вчителя початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»; зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

Автором *уперше* розроблено й експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів

початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності (стимулювання ціннісно-мотиваційних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; модернізація змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; удосконалення методичного забезпечення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; використання інноваційних форм, методів, технологій у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи).

За результатами дослідження Борисьонка М.О. подальшого розвитку й конкретизації набули положення щодо компонентного складу готовності (компоненти, критерії, показники) майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; специфічні принципи підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; діагностичний інструментарій для визначення стану готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення результатів дисертації простежується в тому, що дисертантом обґрунтовано теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Уточнено зміст і структуру базових понять дослідження. Розроблено та обґрунтовано організаційно-педагогічну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, яка включає цільовий, змістовий, теоретико-методологічний, організаційно-методичний, практичний і контрольний-результативний блоки та враховує законодавчо-нормативні документи, вимоги Концепції «Нова українська школа» до здійснення професійної діяльності учителя початкової школи, специфіку використання цифрових освітніх технологій молодшими школярами, методичні особливості формування основ використання цифрових освітніх технологій у здобувачів початкової освіти.

Практичне значення очікуваних наукових результатів аргументоване розробленням навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, а саме: навчальної програми освітнього компоненту «Сучасні цифрові освітні технології» та навчально-методичного комплексу до нього (лекцій, планів практичних занять, засобів для модульного і підсумкового контролів); навчального посібника «Цифрові освітні технології в роботі вчителя початкової школи». Результати дослідження висвітлені на YouTube-каналі. URL:<http://surl.li/xftxcu>. Це може стати основою для розробки та впровадження

нових методів та стратегій, спрямованих на підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

5. Наукова обґрунтованість результатів дослідження.

Аналіз змісту дисертації та основних положень публікацій Борисьонка М.О. дають підстави стверджувати про наукову обґрунтованість та достовірність представлених результатів, оскільки: науково-понятійний апарат дослідження визначений відповідно вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертантом завдань, які сформульовані логічно, що дозволило здійснити аналіз досліджуваної проблеми; розв'язанню завдань наукового пошуку сприяв комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів, зокрема: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння й зіставлення, індукція та дедукція, аналогія, що дали змогу схарактеризувати стан опрацювання проблеми в наукових джерелах, обґрунтувати поняттєво-категорійний апарат, вивчити законодавчо-нормативні документи у сфері освіти, освітні та професійні стандарти, дисертації, електронні ресурси, досвід роботи педагогічних працівників ЗЗСО; узагальнення, моделювання – для розроблення організаційно педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; *емпіричні* – обсерваційні (самоспостереження, спостереження, рефлексія), діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, опитування, експертне оцінювання, самоаналіз) – для з'ясування мотивів, цінностей, потреб, рівня знань майбутніх учителів початкової школи у ЗВО; педагогічний експеримент для визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, перевірки ефективності розробленої організаційно-педагогічної моделі й виокремлених педагогічних умов; *статистичні* – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, методи математичної статистики для оцінювання достовірності результатів педагогічного експерименту.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує вирішення завдань дослідження і досягнення мети. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

6. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією.

Чітко сформульовані мета дослідження, для досягнення якої вдало підібрані наукові методи. Змістове наповнення дисертації підтверджує, що Максим Олегович

Борисьонк опанував методологію наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці. Стиль роботи відзначається науковою обґрунтованістю та аргументованістю, що сприяє глибокому розкриттю досліджуваної проблеми. Текст дисертації характеризується структурною цілісністю та логічною зв'язністю викладу матеріалу.

7. Апробація результатів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження здобувача повною мірою відображені в 15 наукових публікаціях, що охоплюють основні аспекти роботи, в т.ч. 1 стаття у міжнародному науковому періодичному виданні, що індексується в базі Web of Science; 2 статті у фахових виданнях України категорії «Б», 12 праць, які засвідчують апробацію матеріалів, 1 навчально-методичний посібник, що додатково відображає наукові результати дослідження.

Текст дисертації пройшов перевірку на наявність текстових запозичень без належного посилання на джерело за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення.

8. Структура та зміст дисертації.

Структура дисертації та її обсяг відповідає вимогам МОН України щодо дисертацій докторів філософії. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (224 найменування, із них 4 іноземною мовою), 7 додатків. Загальний обсяг дисертації – 240 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 193 сторінках. Робота містить 21 таблицю, 16 рисунків.

Аналіз змісту дисертації Борисьонка М.О. дозволяє стверджувати, що вона викладена згідно із завданнями дослідження, має послідовну структуру, охоплюючи основні складові елементи досліджуваної проблеми, розкриває етапи дослідницького пошуку, його основні теоретичні та практичні результати.

У *вступі* дисертації автор обґрунтовує актуальність проблеми дослідження, аналізує ступінь її дослідження в наукових напрацюваннях сучасних учених; уточнює науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мету, завдання); обґрунтовує методологічну, теоретичну основу, практичне значення результатів дослідження; описує комплекс наукових методів для досягнення мети.

У *першому розділі* – **«Теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»** – дисертант розкриває сутність і структуру поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності», аналізує наукові підходи до її трактування в науковій літературі.

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності розглядає як динамічну властивість особистості учителя початкової школи, яка характеризується єдністю знань, умінь та навичок щодо використання цифрових освітніх технологій, стійкою мотивації до здійснення професійної діяльності, що дає змогу професійно розв'язувати складні педагогічні завдання під час упровадження ЦОТ в освітній процес. Компонентами готовності визначає: мотиваційний, особистісний, діяльнісний, гносеологічний, які сприяють ефективному виконанню навчальних та виробничих завдань. Мотиваційний компонент представлений певною сукупністю мотивів, які спонукають майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, до формування ключових компетентностей у молодших школярів, зокрема, інформаційно-цифрової. Особистісний – включає в себе наявність професійно значущих властивостей особистості, таких як: морально-етичних, організаційно-управлінських, емоційно-вольових тощо). Діяльнісний компонент зазначений педагогічними діями та операціями, які є важливо необхідними для успішного впровадження цифрових освітніх технологій. Гносеологічний компонент – забезпечує оволодіння системою науково-професійних знань, які слугуватимуть міцним фундаментом для практичного впровадження майбутніми вчителями початкової школи цифрових освітніх технологій у процес навчання молодших школярів. До обґрунтованих компонентів визначено критерії готовності: мотиваційно-ціннісний, операційно-технологічний, особистісно-рефлексивний та когнітивно пізнавальний. Аналізуючи наукові напрацювання та на підставі окреслених критеріїв і показників виокремлено три рівні готовності здобувачів до використання цифрових освітніх технологій у майбутній професійній діяльності: низький (репродуктивний), середній (продуктивний), високий (творчий). Запропоновані компоненти, критерії та показники уможливають досягнення позитивної динаміки готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

Загалом, перший розділ є логічним і змістовним, а висновки до розділу узагальнюють основні наукові положення щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

У другому розділі – **«Педагогічні умови реалізації організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»** – дисертант обґрунтовує педагогічні умови, реалізація яких забезпечує ефективне впровадження та апробацію розробленої організаційно-педагогічної моделі. До таких педагогічних умов автор відносить: стимулювання ціннісно-мотиваційних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; модернізація змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній

діяльності; удосконалення методичного забезпечення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; використання інноваційних форм, методів, технологій у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Організаційно-педагогічна модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності містить шість взаємопов'язаних структурних блоків, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-методичний та контрольно-результативний.

Запропоновано класифікацію цифрових освітніх технологій для використання у професійній діяльності майбутніми вчителями початкової школи: технології обробки інформації (AI SYNTHESIA тощо); технології баз даних (проект «Розумники» (Smart kids) тощо); мультимедіа-технології (веб-проект «Читанка» тощо); мережеві (телекомунікаційні) технології (Clarastudio.tv. Безпечний інтернет для дітей); геоінформаційні технології (Google maps тощо); технології комп'ютерного моделювання (інтерактивна дошка PADLET тощо); технології комп'ютерного експерименту (конструктор діаграм Canva тощо); технології комп'ютерного контролю (Quizizz тощо). Зміст навчальних програм дисциплін «Методика навчання інформатичної освітньої галузі», «Сучасні інформаційні технології за профспрямуванням» та навчальні дисципліни за вибіркоким компонентом «Сучасні інформаційно цифрові технології в освітньому процесі початкової школи» доповнено інформацією: про особливості використання цифрових освітніх технологій в освітньому процесі початкової школи; діапазон функціональних можливостей цифрових освітніх технологій; використання дидактичного потенціалу цифрових освітніх технологій (онлайн-перекладачі, редактор фото та відео контенту); забезпечення спільного простору задля здійснення групової комунікації та реалізації колективної діяльності між вчителем та учнем; можливості впровадження цифрових освітніх технологій як навчального педагогічного інструментарію.

У третьому розділі – ***«Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»*** – дисертантом систематизовано й статистично оброблено експериментальні дані дослідження; здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості готовності здобувачів освіти експериментальної та контрольної груп, обґрунтовано доцільність впровадження педагогічних умов та продемонстровано позитивну динаміку якісних змін у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; сформульовано основні висновки й рекомендації щодо впровадження результатів педагогічного експерименту в процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

Аналіз структури та змісту дисертації дозволяє констатувати, що поставлені завдання виконані, а мета наукового пошуку досягнута.

9. Дискусійні положення та зауваження.

Представлений у дисертації матеріал, його аналіз та інтерпретація, зроблені висновки не викликають заперечень. Позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження, здійсненого Борисьонком М.О., вважаємо за доцільне висловити деякі дискусійні положення та побажання, які потребують певних уточнень та пояснень:

1. У підрозділі 1.1 (с.29–39) подано ґрунтовний аналіз наукових підходів до підготовки майбутніх учителів до використання цифрових освітніх технологій. Проте, теоретичний матеріал подано у текстовому форматі без візуального супроводу. Доцільно було б унаочнити теоретичні положення авторськими схемами, таблицями чи рисунками, що не лише полегшило б сприйняття матеріалу, а й сприяло б кращому структуруванню змісту.

2. У підрозділі 1.2 (с.44–45) представлено Таблицю 1.1, у якій подано перелік компетентностей, передбачених «Стандартом вищої освіти України». На нашу думку, Таблиця 1.1. є надто великою за обсягом і текстовим наповненням. Враховуючи її важливість для загальної обґрунтованості теми, пропонуємо перенести таблицю у додатки, а в основному тексті подати її стислий опис і коротку аналітичну характеристику.

3. У підрозділі 3.2 (с.149–168), де проаналізовано результати констатувального етапу експерименту, спостерігається значне графічне перенавантаження: на одній або сусідніх сторінках розміщено по кілька діаграм, що ускладнює сприйняття тексту. Більшість із них демонструє результати опитування студентів щодо рівня сформованості їхньої готовності до використання цифрових освітніх технологій. Вважаємо, що було б доцільно перемістити частину діаграм (особливо ті, які дублюють дані) до додатків, залишивши у розділі лише найбільш репрезентативні та узагальнюючі. Це дозволило б зосередити увагу на інтерпретації результатів, а не на їх технічному оформленні.

4. Дисертація містить практичні рекомендації щодо використання цифрових освітніх технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи. Вважаємо доцільним конкретизувати їх через приклади інтеграції цифрових освітніх технологій у зміст конкретних освітніх компонент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю А3 Початкова освіта.

5. У загальних висновках (с.188–193) автор подає логічне підсумування основних результатів роботи, однак, питання перспектив подальших наукових пошуків залишено поза увагою. Було б доречно більш розгорнуто окреслити перспективи подальших досліджень, зокрема, щодо моніторингу ефективності використання цифрових освітніх технологій випускниками ЗВО в освітньому середовищі; адаптації розробленої організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів на інших освітніх рівнях.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації. Цілісний аналіз дисертації Борисьонка Максима Олеговича на тему «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності» та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку про те, що ця робота є оригінальним, самостійним, цілісним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, повністю відповідає обраній спеціальності.

Дисертаційна робота «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності» повністю відповідає вимогам пунктів 6,7,8,9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установ про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21 березня 2022 року, №502 від 19 травня 2023 року, №507 від 03 травня 2024 року), а її автор – Борисьонко Максим Олегович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Оксана ЦЮНЯК

